Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 44, Şubat 2020, s. 45-60

ISSN: 2149-0821 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/SOBIDER.40472>

Doç. Dr. Ülkü BÖREKÇİ

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü,
ulkuoguzhanborekci@gmail.com

TARİHİ DİZİLER “GERÇEK” Mİ? “KURMACA” MI? TARTIŞMALARININ MEDYAYA YANSIMALARI: MUHTEŞEM YÜZYIL ÖRNEĞİ¹

Özet

Tarih temalı diziler içinde belki de en popülerlerinden biri olan *Muhteşem Yüzyıl* yayınlandığı ilk günlerden itibaren çeşitli yönleriyle toplumun hemen her kesimin yoğun ilgisini çekmiş ve çeşitli tartışmaların konusu olmuştur. Bu çalışmada, "tarihsel gerçeklik" ve "kurmaca" unsurlarının tarihi dizilerin içeriklerine nasıl yansımaları gerektiğine dair yürütülen tartışmaların; siyaset, akademik, sanat ve medya mensupları tarafından hangi yönleriyle ele alındığı ve konuya nasıl yaklaşıldığı *Muhteşem Yüzyıl* ekseninde irdelenmiştir. Diziye dair yürütülen tartışmalar, 2012 yılının Kasım ayında dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın yaptığı "Biz böyle Kanuni tanımadık. Bizim öyle ecdadımız yok" açıklamasının ardından yayınlanan haberler ve köşe yazıları çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Niceliksel ve niteliksel içerik analiziyle yapılan çözümlemeler, ulusal basının internet ortamında yayınlanan sayıları ile söz konusu tartışmalara haber niteliğinde yer veren internet siteleri kapsamında, belirlenen kategoriler üzerinden değerlendirilmiştir. Bu kategoriler; "dizinin tarihi gerçeklere dayanarak gerçekleri yansıtmaları gerektiğini savunanlar", "dizinin tarihi gerçeklere dayansa da bir kurgu/kurmaca olduğunu savunanlar", "gündem değiştirmek için dizi üzerinden siyaset yapıldığını savunanlar, "demokrasi karşıtı politika uygulandığını savunanlar" şeklindedir.

¹ Bu makale, International Symposium on Language and Communication: Exploring Novelties, İzmir Üniversitesi, 17-19 Haziran 2013'de sözlü olarak sunulmuş ve tam metni yayınlanmış bildirinin yeniden düzenlenerek, genişletilmiş halidir.

Anahtar Kelimeler: Tarihi Diziler, Tarihi Gerçeklik, Kurmaca/Kurgu, Medyada Gerçeklik, Muhteşem Yüzyıl

**REFLECTIONS OF THE DISCUSSIONS OF WHETHER THE
HISTORICAL SERIES ARE “REAL” OR “FICTION” ON THE MEDIA:
THE EXAMPLE OF “MUHTEŞEM YÜZYIL”**

Abstract

In the craze of history themed TV series, *Muhteşem Yüzyıl* is probably the most popular one among them, and it has attracted the attention of almost every segment of the society with its different aspects and has been the subject of various discussions since it was aired for the first time on TV. In the scope of “*Muhteşem Yüzyıl*”, it is analysed in this study that in which aspects the academicians, artists and members of the media study the discussions on how “historical reality” and “fiction” concepts should be reflected on contents of series and how they approach this topic. Discussions about the series are carried on within the framework of the news and columns published after the then prime minister Recep Tayyip Erdoğan’s statement: “We didn’t know Kanuni like this. We don’t have an ancestor like this.” in November, 2012. Analyses conducted through qualitative and quantitative content analysis are evaluated in the framework of the issues of national press published on the Internet and the websites which included the mentioned discussions in their news through determined categories. These categories are “those which argue that the series should be based on historical facts and reflect the reality”, “those which argue that the series is a fiction even if it is based on historical facts”, “those which argue that politics is carried out through the TV series in order to change the agenda”, “those which argue anti-democratic politics is carried out.”

Key Words: Historical Series, Historical Reality, Fiction, Reality in the Media, Muhteşem Yüzyıl

GİRİŞ

Geçmişte olduğu gibi, günümüzde de edebiyat, sinema ve dizi gibi anlatı türleri için önemli çıkış noktalarından biri tarihsel kişi ve olaylardır. Nitekim bunlarda kimi zaman gerçek kimi zaman kurgu ağırlıklı anlatım yapıları öne çıkmış ve yazarlar senaristler, yönetmenler tarih karşısındaki kendilerini konumlandıkları yer doğrultusunda ürünlerini vermişlerdir. Bu noktada ağırlıklı tartışma konularından biri gerçekliğin bu ürünlerde nasıl sunulduğu ya da bunların gerçeğin bir aynası mı olduğudur? Söz konusu tartışmaların merkezine yansıtmacı ve kurmacı yaklaşımlar konumlanmıştır. Birinci yaklaşım, söz konusu ürünlerde toplumsal, siyasal ve kültürel vb. gerçekliğin yansıtıldığı/yansıtılması gerektiğini savunurken, ikincisi bu ürünlerin kurmaca niteliğini ön plana çıkartarak okuyucuyu-seyirciyi etkilemeyi ve eğlendirmeyi önemsemektedir.

Söz konusu yaklaşımların ve sorgulamaların medyanın genel yapısına ilişkin de yürütüldüğü bilinmektedir. Nitekim medya iletileri tarafından kuşatılmış olduğumuz modern hayatta, “gerçek dünya” ve “medya dünyası” şeklinde iki farklı dünyada yaşadığımızı söyleyebilmek mümkündür. Birincisine, bireylerin kendi yaşamlarında tecrübe ettikleri kişisel

ilişkiler, bilgiler ve donanımlar hâkimken, ikincisine doğrudan tecrübe edilmeyen-edilemeyen ve medya tarafından aktarılan yaşamlar egemendir. Ancak ister gerçekliğe ister kurmacaya ait olsun, sonuçta yaşadığımız bu dünyanın dönüştürülmüş suretleri olarak anlaşılabilecek muhayyel evren, bize kendimiz, toplum, siyaset, güçler ilişkisi üzerine toplam bir bakış açısı sunar. Bunun hayat bulduğu zemin yine üzerinde yer alınan maddi şartlardan teşekkül etmektedir (Bostancı, 2010: 9).

Bu tartışmaların odak noktalarından biri de son yıllarda televizyon ekranlarında oldukça ilgi gören ve seyredilen tarihi kişileri ve olayları ele alan tarihi dizilerin; içeriğinin ne yönde olacağı, bir başka ifadeyle “tarihsel gerçeklere” mi? “kurmaca”ya mı? dayanması gerektiğidir. Bilindiği gibi, bu dizilerden biri de *Muhteşem Yüzyıl* dizisidir. Tarih temalı diziler içinde en popülerlerinden biri olan *Muhteşem Yüzyıl*, yayınlandığı ilk günlerden itibaren çeşitli yönleriyle toplumun hemen her kesimin yoğun ilgisini çekmiş ve çeşitli tartışmaların konusu olmuştur. Buradan hareketle bu çalışmada, dizi gibi anlatı türlerinde “tarihsel gerçeklik” olgusunun siyaset, akademik, sanat ve medya çevreleri tarafından hangi unsurlar üzerinden ele alındığı ve konuya nasıl yaklaşıldığı *Muhteşem Yüzyıl* ekseninde irdelenmiştir. Diziye dair yürütülen tartışmalar, 2012 yılının Kasım ayında dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan’ın yaptığı “Biz böyle Kanuni tanımadık. Bizim öyle ecdadımız yok” açıklamasının ardından yayınlanan ve bu açıklamayı esas alan haberler ve köşe yazıları çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Niceliksel ve niteliksel içerik analiziyle yapılan çözümlemeler, ulusal basının internette yer alan sayıları ile söz konusu tartışmalara haber niteliğinde yer veren internet sitelerinin konuyu hangi yönleriyle ele aldıkları belli kategoriler üzerinden değerlendirilmiştir. Bu kategoriler; “dizinin tarihi gerçeklere dayanarak gerçekleri yansıtmaması gerektiğini savunanlar”, “dizinin tarihi gerçeklere dayansa da bir kurgu/kurmaca olduğunu savunanlar”, “gündem değiştirmek için dizi üzerinden siyaset yapıldığını savunanlar, “demokrasi karşıtı politika uygulandığını savunanlar” şeklindedir.

Tarihi Dizilerdeki “Gerçeklik – Kurmaca” Unsurlarına Yönelik Yürütülen Tartışmalara Genel Bir Bakış

Günümüzde bilgi edinme, eğlence, siyasi tercihlerin belirlenmesinde medyanın oynadığı rol hemen herkes tarafından kabul edilmektedir. Toplumsal yaşamın önemli bir belirleyicisi olarak nitelendirilebilen medyaya, insanlar toplumsal çevrelerini yorumlamak ve çeşitli davranış biçimleri geliştirmek için kullandıkları imgelerde, sembollerde ve sözcüklerde, bir anlamda bağımlı hale gelmişlerdir. Bu bağlamda “medyanın gerçekliği nasıl sunduğu?” ya da “medyanın gerçeklerinin ne olduğu?” sorusu önem taşımaktadır.

Medyadaki gerçeklik sorunu ister yansıtmacı ister kurmacı yaklaşımlar perspektifinden değerlendirilsin, medyanın bazı yapısal özelliklerine göz önünde bulundurmaya gerekli kılınmaktadır. Zira dilleri, görüntüleri, müzikleri, kameranın, fotoğrafların kullanımı ile izleyicilerine/okuyucularına gerçekliği dönüştürerek sunan medya ürünlerinin ardında, elbette sermayenin, profesyonellerin mutfak işçiliği ve görme biçimleri bulunmaktadır. Onlar, hayata ilişkin okumalarını ve “gerçekliği” anlatma biçimlerini kitle iletişim araçlarını teknik imkânlarıyla bütünleyerek “ikna edici bir tarzda” kitlelere iletmeye çalışırlar. Sonuçta her tür kitle iletişim aracı, “ötelere” yüz yüze iletişimimizin olmadığı yerlerden, belli bir seçme ve kompozisyonla olup bitenleri aktarmaktadır. Bu dolaylılık, dolayımı sağlayan araçlara ideolojik bir nitelik de kazandırmaktadır. İdeoloji en temel anlamıyla bir görme ve gerçekliği anlamlı bir dizge ile düzenleme işi olarak tanımlandığında, medyanın rolü de açığa çıkmaktadır. Öyle ki insan bire bir gözlediği, iletişimde bulunduğu, yüz yüze olduğu “gerçeklik dünyası” ile de bağlarını bir seçicilik, abartıcılık, altını çizme ya da önemsememe şeklindeki okumalarla

teşekkül ettirmektedir. Bizatihi insanın kendisi, dolayimsız ilişkide aynı genetik kodda yer alan bu işi yapmaktadır. Medyanın rolü ise, gerçekliğin ölçeklerini dönüştürme işini bir dolayım üzerinden sağlarken, ona kendi karakterini taşımasıdır (Bostancı, 2010: 10).

Bu noktada gerçeklik ölçeklerini belirlemede en etkili medya araçlarından biri olan televizyonun toplum ve birey hayatında nasıl bir rol oynadığına değinmek gerekmektedir. Zira teknolojik bir araç, bir endüstri, kültür ve sanat üreticisi olan televizyon, eğlence kaynağı olmasının yanında siyasal ve toplumsal bir kurum olarak da nitelendirilmekte, insanların hayat tarzlarının, kültürlerinin ve sosyal alışkanlıklarının oluşmasında ve değişmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Yapılan araştırmalar, diğer boş zaman etkinliklerine karşı televizyonun ciddi bir rakip olduğunu, dostlara, uyumaya, ev işlerine ve diğer iletişim araçlarını kullanmaya ayrılan zamanı azalttığını ortaya koymaktadır. Nitekim çalışma hayatının dışında günlük hayatın önemli bir bölümü, ailelerin en büyük eğlence kaynağı olan televizyon karşısında harcanmaktadır. Böyle bir durum ise televizyonun gündelik yaşamın yapılaşmasında, şimdiye kadar başka hiçbir aracın ve yeniliğin gerçekleştirmediği ölçüde bir etkisinin olduğunu kanıttır. Televizyonun çok sürede çok sayıda insana ulaşması gibi özellikleri bu etkiyi arttıran bir diğer faktördür. Bu özelliklerinden ve etkisinden ötürü televizyonla ilgili iyimser ve övgü içeren değerlendirmeler olmakla birlikte, televizyonun daha eleştiriler değerlendirmelere tabi olduğu görülmektedir (Erdemir –Göze, 2015: 2). Zira televizyon, yaşanmakta olan dünyayı kendi söylemine çevirerek, gerçeği aslına en yakın olarak yansıtan ve aktaran araç gibi görünse de, bu yanılsamadan ötürü belki de onun gerçeği en çok çarpıtan araç olduğu düşüncesi giderek yaygınlık kazanmaktadır. Çünkü televizyon, kendine özgü tekniğiyle olayları aktarırken, aslında yeni bir gerçeklik — televizyon gerçekliği- yaratmaktadır (Poyraz, 2002: 22). Televizyona yönelik eleştirilerin yoğun olmasının bir diğer nedeni, insanın bağımlılık ve böylelikle giderek gerçekten kopma korkusunun sesli olarak dile getirilmesindendir. Nitekim televizyon insanın kendine ait olan zamanına el koymakta, bu anlamda insanın yaşamının bir bölümünü denetim altına almaktadır (Mutlu, 2005: 889. Başka bir ifadeyle, televizyonda yer alan diziler ve diğer televizyon programları insanların yaşam biçimini doğrudan etkiler duruma gelmiştir. İnsanlar bu yayınları yoğun bir ilgi ve takiple izlemekte, söz konusu yayınlarda geçen olaylara tanıklık edip, kimi zaman kahramanlarıyla sevinip, üzülen onları yaşamalarını konuk olmakta, daha açık bir anlatımla bir röntgencilik yapmaktadır. Kimileri ise bu dizileri kaçırmamak için haftalık programlarını düzenlemektedir (Küçükdoğan, 2009: 31). Televizyonun bireylerin hayatındaki olumsuz özelliklerine dikkati çeken Mander ise, 2000 kişiyle yaptığı görüşmeler neticesinde şunları söylemektedir (akt. Mutlu, 2005: 88):

- 1) Televizyon izlediğimde hipnotize olmuş gibi oluyorum;
- 2) Televizyon enerjimi emip yok ediyor;
- 3) Televizyon beynimi yıkıyor;
- 4) Televizyona takıldığımda kendimi zerzevat gibi hissediyorum;
- 5) Televizyon beni dünyadan uzaklaştırıyor;
- 6) Televizyon bir uyuşturucu, ben de bir bağımlıyım;
- 7) Çocuklarım televizyon izlerken zombiye benziyorlar;
- 8) Televizyon zihnimi mahvediyor;
- 9) Çocuklarım televizyon yüzünden rüyada gibi geziyor;
- 10) Televizyon insanları salaklaştırıyor;
- 11) Televizyon beynimi mantarlaştırıyor;
- 12) Televizyon açıkken gözlerimi ondan ayıramıyorum;

- 13) Televizyon beni sersemleştiriyor;
- 14) Televizyon beynimi sömürgeleştiriyor;
- 15) Çocuklarımı televizyondan nasıl uzaklaştırıp yeniden hayatın içine sokabilirim?

Televizyonun toplum ve birey hayatındaki bahsedilen etkileri bağlamında belki de en çok tartışılan televizyon program türlerinden birinin diziler olduğunu ifade etmek mümkündür. Bu bağlamda televizyon dramlarının gerçekliği yansıtma biçimine ve izleyiciyle kurduğu ilişkiye değinildiğinde, şöyle bir tabloyle karşılaşmaktadır: Öncelikle televizyonda drama biçiminden bahsedildiğinde, ister gerçeğe benzer olsun, ister tümüyle gerçeği yansıttığı iddia edilsin, tamamıyla kurmaca bir dünya akla gelmektedir. Kurmaca bir dünyadaki olaylar, ilişkiler ve karakterler örüntüsü ise genel kabul gören kurallara ve saymacalara uygun olarak üretildiği; bunun gerçek dünyadaki karşılığından farklı bir örüntü olduğu ve bu farklılaşmanın düzeneklerinin araştırmaları televizyondaki dramatik türlerin ve formüllerin anlaşılması için bir ön — gereklilik olduğu (Mutlu, 2008: 65), görüşü ortaya konulmaktadır. Ancak yukarıda da ifade edildiği gibi kimi zaman izleyicilerin kurgulanmış bu dünyayı "gerçek"miş algıladığı ve onunla bağlılık kurduğu söylenebilir. İzleyici bakımından, dramatik bir anlatıda kurgulanmış olan yaşam dünyasıyla bir bağlılık kurmanın en önemli ölçütlerinden biri, o anlatının gerek kendi türünün kalıpları içinde gerekse anlattığı hikâye içinde bir sahicilik ya da "gerçeklik" yakalamış olmasından kaynaklanır (Çelenk, 2005: 296). Bu durumla bağlantılı olarak toplumda meydana gelmesi istenen değişikliklerin toplumun gündemine taşınması için de kimi zaman dizi filmlerden yararlanılabilmektedir. Zira gündemde yer bulan konular toplum üyeleri tarafından konuşulmaya, tartışmaya, olumlu ve olumsuz yönleri değerlendirilmeye başlanmaktadır. Böylece toplumun gündemine giren bu konuların toplumsal kabulüne zemin hazırlanmakta veya bu unsurların toplum nezdinde tesahup etmesine olanak sağlanmaktadır (Kırtepe, 2014:54).

Medya, televizyon, televizyon dizileri, gerçek, kurgu/kurmaca ve izleyici gibi kavramları içeren tartışmalara örnek teşkil eden konulardan biri, tarihi film ve dizilerin "gerçekliği" nasıl yansıttığı ya da yansıtması gerektiğidir. Tarihi film² ve diziler, kısaca konusunu ya da kurgusunu tarihsel bir konudan alan türler olarak tanımlanabilir. Söz konusu türlerin amacı kimisine göre dünün gerçeğini yansıtmak (Özön, 1982: 159), kimisine göre ideolojik bir araç olarak kullanma eğilimi (Ferro, 1995. 55-58), kimisine göre de izleyiciyi eğlendirme güdüsüdür. Ancak Özön, bazen gerçek bazen kurgusal olaylara yer veren tarihi filmlerde, her iki durumda da gerçeklik algısını vermek amacının ön plana çıktığını ifade etmektedir. İzleyiciler ise, filmin konu edildiği döneme, zamana giderek kimi zaman kendisini karakterlerin yerine koyabilmekte ve onları zihninde anlamlandırabilmektedir (1982: 159). Başka bir ifadeyle film ve diziler gerçek ya da kurmaca olsun, gerçeklik algısını izleyicide oluşturmak için çaba sarfetmektedirler. İzleyicinin dizinin geçtiği tarihsel dönemi daha iyi anlamlandırabilmesi ve zihninde canlandırabilmesinde, olayın geçtiği zamana yolculuk yapmak ve o zaman içerisinde kendisini hayal etmek ve karakterlerle kendini özdeşleştirmek önemli bir yer tutmaktadır. Diğer taraftan bu nitelikteki film ve diziler, ele aldıkları toplumun, ekonomik, siyasi ve kültür yapısı gibi konularda bilgi içerdiklerinden, toplumsal ve tarihi meselelerin anlamlandırılmasında da katkılar sağlayabilmektedir (Aktekin ve Çoban, 2012: 141-143). İlginç yaşam tarzları, mekânların vb. gibi unsurların yanı sıra tarihi dizilerde kullanılan müzikler, oyuncuların kullandığı farklı jest ve mimikler, günümüz toplumsal yaşamında kullanılmayan davranış kalıpları ve toplumsal kuralların temsil edilmesi gibi etkenler de bu tür dizilerin ilgi çekiciliğini arttırmaktadır. Söz

² (bkz. Erdemir-Göze, 2018).

konusu dizilerin günümüz yaşamından çok farklı bir siyasal, sosyal, kültürel, ekonomik, askeri, dini sistemi yansıtmaması ise, toplumun hemen her kesimini kapsayıcı bir ilgi alanının inşasına olanak sağlamaktadır. Bunun yanında bu nitelikteki diziler; tarihsel bir olgu ya da olaya ilişkin failer arasındaki ilişkilerin çeşitli çatışma unsurları üzerinden, televizyonun temsil gücü ve olanaklarını kullanarak yeniden belleklerde canlandırılmasına imkân vermektedir. Ancak bu noktada altı çizilmesi gereken hususlardan biri, söz konusu dizilerin tarihsel gerçekliği anlama kaygısından ziyade kahramanlıkların, zaferlerin, entrikaların, gizli ilişkilerin, hainliklerin ön plana çıkarıldığı ilgi çekici bir dramatizasyon yaratma amacı da gütmesidir. Dramatik öğeler aracılığıyla izleyicinin ilgisini ve dikkatini çekmek ise, sanki geçmişte yaşanmış değil günümüzde yaşanıyor gibi tartışılmaya, konuşulmaya başlayabilmektedir. Buna istinaden dizilerde temsil edilen tarihi figürlerin davranışları, verdiği kararlar ve hatta bu aktörlerin varlığı dâhi sorgulanabilmekte, alternatif tarih akışları tasarlayabilmektedir (Bilis, 2013: 26-27).

Tarihi diziler, geçmişle kurulan ilişkilerin şekillendirilmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu nitelikteki senaryolar ve kurgular, izleyicilerin tarihsel sürece katılarak, tarihi yeniden anlamlandırmaları ve hafızalarında yer alan olay, mekân ve kişileri somutlaştırmalarıyla daha da önem kazanmaktadır. Bu yönüyle bir nevi tarih öğreticisi olarak da değerlendirilebilen diziler, izleyicide uyandırdığı merak neticesinde, onları araştırma ve okumaya da sevk edebilmektedir (Işık, 2017: 192). Başka bir ifadeyle televizyonun, tarihi bilincine ve yaşam boyu öğrenen insanlara nasıl bir tarihi görüntü ve imaj verdiği önemli bir konudur. Hem toplumu ayakta tutan dinamiklerden tarih ve tarih bilinci hem de bunun tarihi dizi filmlerine aktarımı yaşam boyu öğrenmede önemli bir faktör olarak değerlendirilmektedir (Kalçık, 2019: 115). Zira film ve diziler, tarihî bir olayı, tarihî bir dönemi ilginç kılmakta diğer kaynaklardan daha başarılı olabilmektedir. Kurmaca ile birlikte geçmişte yaşanmış gerçeği canlandırılması, filme ve diziye olan ilgiyi daima ayakta tutmaktadır. Film ve dizi sektöründekiler de bu durumdan yararlanmışlar ve birçok tarihî filmler ve tarihî diziler çekmişlerdir (Öztaş, Anıl, Kılıç, 2013: 107). Nitekim bu nitelikteki tarihsel filmler, ele aldıkları hemen her şeyi popülerleştirerek sunma eğilimindedirler. Sanat eserlerinin daha çok estetik kaygıları ön plandayken medyada sunulan eserlerin bundan daha öncelikli kaygısı popülarite olabilmektedir. Dolayısıyla, tarihsel gerçeklerin bir endüstri olan televizyonda popülerleştirilmesi sıklıkla görülen bir durumdur. (Çençen ve Şimşek, 2015: 1380).

Ülkemizde de son yıllarda tarihî film ve tarihî diziler daha sık çekilmeye başlanmış, birçok tarihî şahsiyet bu film ve dizilerin konusu olmuştur. Örneğin *Veda*, *Fetih 1453*, *Fatih*, *Muhteşem Yüzyıl*, *Vatanım Sensin Diriliş Ertuğrul*, *Payitaht Abdülhamid* ve *Kuruluş Osman* son dönemlerde çekilen bazı tarihî film ve dizilerdir. Neticede tarihi olaylar ve kişiler son yıllarda medyada televizyon dizileri aracılığıyla yararlanılan önemli bir alan haline gelmiştir.

Söz konusu dizilerin ülke gündeminde de önemli yer tuttuğu görülmektedir. Örneğin *Muhteşem Yüzyıl* dizisinin yarattığı gündem sayesinde o dönemi ele alan çeşitli tartışma programları yayınlanmıştır. Bu programlarda Hürrem Sultan-Kanuni arasındaki ilişki, Pargalı İbrahim’in neden öldürüldüğü, öldürülen Şehzade Mustafa Kanuni’den sonra tahta çıkabilmiş olsaydı devletin yükselme döneminin daha uzun sürüp süremeyeceği vb. gibi çeşitli tarihi olaylar ve varsayımlar üzerinde durulmuştur. Ayrıca dizinin yarattığı etkiler haberlere konu edilmiş ve yayıncılık alanında Kanuni Sultan Süleyman, Hürrem Sultan, Pargalı İbrahim Paşa ve harem hayatına ilişkin birçok kitap yayımlanmıştır (Bilis, 2013: 26-27).

Bu tartışmaların belli bir yönüne açıklık getirmek maksadıyla Çençen ve Şimşek (2015) tarafından gerçekleştirdikleri araştırmanın sonuçları, bu çalışmanın konusu bağlamında önem

taşımaktadır. Bahsedilen araştırmada, 16 usta tarihçiye 16. madde olarak yöneltilen “*Tarihsel dizi ve filmlerin tarihsel gerçeklere ne derece uyması gerektiğini düşünüyorsunuz?*” sorusunun, daha çok görüşme yapılan tarihçilerin tarihsel film ve dizilere yönelik bakış açısını ortaya çıkarmak için sorulduğu belirtilmektedir. Buna göre görüşmecilerin üç ana ekseninde düşüncelerini dile getirdiklerini tespit etmişlerdir. Söz konusu araştırmanın sonuçlarından bazıları şu şekildedir (Çençen ve Şimşek, 2015: 1383):

1. *Tarihsel film ve diziler daha çok kurgu unsurları ağır basan eserlerdir. Bu sebepten her yönüyle tarihe uygun olmasını beklemek gerekli değildir.* Bu yaklaşımda olanlardan Ahmet Taşağıl “*Bence çok fazla uyması gerekmiyor. Zaten tam uysa sıkıcı ve kuru gelebilir*”; Ahmet Yaşar Ocak’ın “*.tarihi roman ve filmlerin –ana tarihi eksenden ayrılmamak şartıyla- yüzde yüz tarihsel gerçeklere uyması gerekmediğini bilirim ve kabul ederim. Çünkü ne tarihi roman bir tarih metnidir, ne de tarihi film bir tarihi belgeseldir*”; Arif Bilgin’in ise “*Kurgunun girdiği yerde pür gerçeklik aranmamalıdır. Bununla birlikte kurgu gerçeğin kalın çizgilerine ket vurmamalı, bazı ince çizgilerde rötüşlarda bulunmalıdır*” şeklinde görüş bildirdiği ifade edilmektedir.

2. *Tarihsel filmler eğer bir konuyu esas alacaksa mutlaka olgu, yer, karakterler gerçek olmalıdır. Ancak tarihsel bir dekor üzerinde gerçek olmayan bir hikâye anlatılıyorsa sonuna kadar kurguya gidilebilir.* Bu kategoride, Cüneyt Kanat’ın “*.eğer senarist, tarihi film ya da dizide gerçek olaylar ve şahısları kullanarak bir kurgulama yapıyorsa ve özellikle kullandığı bu olay gerçekten de yaşanmış bir tarihsel olgu ise, bu olgunun zamanını ve mekanını değiştirme hakkına sahip değildir/olmamalıdır. Yaşanmış gerçekleri “olduğu gibi” kullanmalı ve onların tarihselliklerine sadık kalmalıdır... Bununla birlikte, eğer yazar tarihsel imgeleri kullanarak kendisine ait olan ve daha önce yaşanmamış bir olayın ya da yaşamamış bir şahsın bulunduğu özgün bir öykünün kurgusunu yapıyorsa, orada şahıs, zaman ve mekan ile ilgili “kurgulama özgürlüğü” sonuna dek kullanabilmelidir*” dediği belirtilmektedir.

3. *Tarihsel filmler, tarihi sunarken isnat etmemeli (bozmamalı), tarihsel gerçeklere uygun çekilmelidir.* Bu kategorideki görüşü benimseyenler ise Refik Turan ve Reşat Genç’tir. İbrahim Şirin de bu kategoride görüş beyan etmiştir. Refik Turan’ın, “*Bir kere ana tarihin, bilinen tarihin ana noktaları ana mekânları vardır. Olaylar ve kahramanlar vardır. Bunların genel görüntüsü hakkında hata yapılmamalıdır. İkincisi, tarihin saptırılmaması lazım. Çünkü tamamen bir insan kişiliği değil toplumsal kişilikler tarihle oluşur*” ifadelerini kullandığı belirtilmiştir. “*Tarihi sevdirmek bakımından bu dizilerin büyük yararı oldu kanaatindeyim*” diyen Reşat Genç’in, sıklıkla “*tarih dizilerden öğrenilmez*” dendiğini, yapımcıların senaryoyu daha ilginç daha izlenir hale getirmek için ister istemez tarihe uygun olmayan bir takım yan unsurlar kattıklarını bunun ancak “*yüklü kafaların*” (danışmanların) katılımıyla çözülebileceğini” ifade ettiğine dikkat çekilmiştir. Bu kategorideki bir diğer ismin ise, “*Tarihsel dizi ve filmlerin tarihsel gerçekliğe uymak zorunda olmadığını ancak Türkiye gibi tarihi, dizilerden öğrenen bir toplumda tarihsel gerçekliğe uyulmasının gerekli*” olduğunu bildirdiği ifade edilmektedir. Onun, tarihi film ve dizileri kastettiği; “*Toplumun büyük kesimi dizi ile gerçekliği bir birine karıştırdığından zira dizide ölen bir karakter için cenaze namazının kılındığı unutulmamalı.. tarihi diziler bu anlamda hayalden çok tarihselliğe yakın olmalıdır. Bizde ise dizi anlatımından öğrendiği ile tarihçi ile tartışan vatan evladı söz konusu*” dediği ve bir anlamda konuya ilişkin tepkisini dile getirdiği belirtilmiştir. Söz konusu araştırmanın sonuçlarına göre, görüşülen tarihçilerin, tarihsel filmlerin tarihe uygunluğu konusundaki bakış

açıları itibariyle, neredeyse yarısının daha “esnek” diğer yarısının ise daha “sert” düşünenlerden oluştuğu ifade edilmektedir (Çençen ve Şimşek, 2015: 1384).

Tüm bu anlatılanların ışığında tarihi film ve diziler gerçeği olduğu gibi mi aktaracak ya da seyircinin ilgisini çekebilmek için kendi gerçekliğini mi önemseyecek? soruları sorulduğunda şunları söyleyebilmek mümkündür:

Hiç şüphesiz tarih biliminin toplumsallaşmasında ve anlaşılmasında sinemanın ve televizyon dizilerinin çok önemli bir yeri vardır. Günümüzde Türk insanının kitap okuma alışkanlığının yeterli olmadığı da araştırmalarda ortaya çıktığına göre; sinemanın canlı ve renkli dünyasının ortaya koyduğu cazibeden yararlanarak tarihi olaylarla ilgili bilgiler veren ortak hafızanın güçlenmesini sağlayacak film ya da dizilerin yapılması eğitim açısından da büyük önem arz etmektedir. Diğer bir ifadeyle tarihi vakalardan beslenen sinema ve dizi türleri izleyiciler için milli ve estetik bir duygu oluştururlar. Ayrıca tarihi realite çizgisinde oluşturulan anlatılar, tarihi bilginin topluma ulaştırılmasını ve izleyicinin ufkunu açmasını sağlar. Bu durumda tarihi gerçekliklerin film olarak yansıtılmasında hiçbir sakınca yoktur hatta yararı vardır. Öyle ki televizyonun üzerine düşen görevlerinden bir tanesi de kamuoyunu eğitmektir. Böylece televizyon ve sinema, izleyicisinin hem eğitimine hem de hoş vakit geçirmesine katkı sağlamaktadır. Tarihteki hikâyelerin perdeye yansıtılması kimi zaman kurgusal bir bütünlük içinde verilirken kimi zaman ise yalın bir bilimsellik sınırıyla belgelendirilmiştir. İster belgesel sinema, isterse kurgusal sinema olsun tarih, her zaman sinema seyircisinin ilgi odağında olmuştur. İnsanlığın ortak hazinesi olan destanlar, hikâyeler ve kahramanlıklar perdede yansıtıldıkça izleyiciler geçmişleriyle bağ kurmuşlardır (Türk, Tarihsiz).

Kısacası, kurgu ve gerçekten nasibini alan bu türleri değerlendirmeye tabi tutarken hem medyanın ekonomik ve ideolojik kaygılan gibi yapısal özellikleri çerçevesinde izleyici sundukları ve içini doldurdıkları gerçeğin hem de bu ürünlerin tarihin aktarılmasında, toplumsal hafızanın oluşturulmasında ve toplumun bu konularda eğitilmesinin bir aracı olduğunu göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Bireylere düşen rol ise medyanın sağladığı bilgilerden kendi bilgi yapılarını oluşturabilmek amacıyla medya ürünlerine karşı eleştirel bir okuma gerçekleştirmektir. Öyle ki medyanın hayatın gerçekliğini ne kadar yansıttığını tespit etmeli, bir medya aracından aldığı bilginin doğruluğunu başka medya araçlarından kontrol etmeli ve bu doğrultuda da medya okuryazarlığı becerilerini geliştirerek medya dünyası ile gerçek dünyayı karşılaştırarak bilgi yapılarını oluşturmalıdır (İnce-Başaran, 2010: 17).

2. Muhteşem Yüzyıl “Gerçek” mi “Kurmaca” mı? Tartışmalarının Medyaya Yansımaları

Çalışmanın bu kısmında, tarihi kişilerinden ve olaylardan esinlenen *Muhteşem Yüzyıl* dizisi bağlamında, tarihi dizilerin “gerçek olaylara mı?” ya da “kurmaca unsurlara mı?” dayanması gerektiğine yönelik tartışmaların medyada hangi konular çerçevesinde gündeme getirildiği araştırılmıştır. Çalışmada toplam 62 haber ve 8³ adet köşe yazısı incelenmiştir. Bu noktada belirtilmesi gereken unsur, bir habere ya da köşe yazısına birden fazla aktörün ya da

³ Çalışmada incelenen haberlerin ve köşe yazılarının yer aldığı internet siteleri şu şekildedir: www.opsiyonhaber.com.tr, www-milliyet.com.tr, www.sivilmedya.com.tr, www.gazetevatan.com.tr, www.bbc.co.uk/turkce.com.tr, www.cumhuriyet.com.tr, www.beyazgazete.com.tr, www.radikal.com.tr, www.staragazet.com.tr, www.setitimes.com.tr, www.ihha.com.tr, www.haberturk.com.tr, www.milat.com.tr, www.sabah.com.tr, www.akşam.com.tr, www.takvim.com.tr, www.t24.com.tr, www.a1025.com.tr, www.cnnturk.com.tr, www.yeniasir.com.tr, www.yenişafak.com.tr, www.haberler.com.tr, www.mynet.com, www.internethaber.com, www.habermolası.com, www.haber.ekolaynet.

kategoriinin konu olduğu durumlarda, bunların her birinin ayrı birer birim olarak değerlendirilmiş olmasıdır. Bunlar; 39 kez "dizinin tarihi gerçeklere dayanarak gerçekleri yansıtması gerektiğini savunanlar" kategorisinde, 15 kez "dizinin tarihi gerçeklere dayansa da bir kurgu/kurmaca olduğunu savunanlar"da, 6 kez "gündem değiştirmek için dizinin öne çıkartıldığını savunanlar"da, 23 kez ise "demokrasi karşıtı politika uygulandığını savunanlar"da yer almıştır.

Tablo 1. Muhteşem Yüzyıl Tartışmalarının Çeşitli Aktörler Tarafından Hangi Konular Üzerinden Ele Alındığının ve Konuya Nasıl Yaklaşıldığının Sayısal Dağılımı

AKTÖR	HABERİN / KÖŞE YAZILARININ KATEGORİLERİ				TOPLAM
	Dizinin Gerçekleri Yansıtması Gerektiğini Savunanlar	Dizinin Kurgu/Kurmaca Olduğunu Savunanlar	Gündem Değiştirmek İçin Dizinin Öne Çıkartıldığını Savunanlar	Demokrasi Karşıtı Politika Uygulandığını Savunanlar	
Başbakan ve AK Parti	26	-	-	-	26
	100%	-	-	-	
Muhalefet Partileri	1	-	4	9	14
	7%	-	29%	64%	
Akademisyen	6	5	3	1	15
	40%	33%	20%	7%	
Sanatçı	-	4	1	2	7
	-	57%	14%	29%	
Ulusal Basın Temsilcileri	4	3	-	7	14
	29%	21%	-	50%	
Uluslararası Basın Temsilcileri	1	-	-	2	3
	33%	-	-	67%	
RTÜK Başkanı ve Üyeleri	-	4	-	1	5
	-	80%	-	20%	
Osmanoğlu Ailesi	1	1	-	-	2
	50%	50%	-	-	
Hukukçular	-	-	-	1	1
	-	-	-	100%	

2.1.Dizinin Tarihi Gerçeklere Dayanarak Gerçekleri Yansıtması Gerektiğini Savunanlar

İncelenen haberler kapsamında *Muhteşem Yüzyıl*'ın kurgu niteliği taşımasından ziyade, tarihi gerçekleri yansıtması gerektiğini savunanların niceliksel ağırlığı incelendiğinde şu sonuçlar ortaya çıkmıştır: Başbakan ve AK Partili milletvekillerinin %100'ü (26 kez), muhalefet partilerinin %7'si (1 kez), akademisyenlerin %40'ı (6 kez), ulusal basın temsilcilerinin %29'u (4

kez), uluslararası basın temsilcilerinin %33 'ü (1 kez), Osmanoğlu ailesi üyelerinin %50'si (1 kez).

Bu dağılımdan da görüldüğü gibi, öncelikle incelemenin yapıldığı dönemin Başbakanı Recep Tayip Erdoğan'ın ve AK Partili milletvekillerinin *Muhteşem Yüzyıl*'ın kurmaca niteliğini geri planda tutarak, gerçeklere dayanması gerektiğini savunan söylemlerinin öne çıktığı görülmektedir. Buna göre Başbakan'ın "Biz öyle Kanuni tanımadık " temalı konuşması birçok internet sitesi tarafından konu edilmiş ve tartışmanın merkezini bu sözler oluşturmuştur. Başbakan'ın diziyi belgesel olarak nitelendirmesi ise, onun bu konudaki tavrının göstergesidir ve diziye getirdiği eleştirilerin temelini oluşturan ifadeleri şu şekildedir:

*"Biz 7 milyarlık bu dünyanın İçinde yaşıyoruz. Bizim görevimiz nedir, bunu çok iyi biliriz. Ecdadımızın at sırtında gittiği her yere biz de gideriz; her yerle biz de ilgileniriz, Ama bunlar, televizyon ekranındaki ecdadımızı zannediyorum o Muhteşem Yüzyıl belgeselindeki gibi tanıyor. Bizim öyle bir ecdadımız yok. Biz öyle bir Kanuni, öyle bir Sultan Süleyman tanımadık. Biz öyle bir Kanuni tanımadık, onun ömrünün 30 yılı at sırtında geçti. Sarayda o gördüğünüz dizilerdeki gibi geçmedi. Bunu çok iyi bilmeniz lazım. Bunu çok iyi anlamanız lazım. Ben o dizilerin yönetmenlerini de o televizyonun sahiplerini de milletimin huzurunda kınıyorum. Bu konuda da ilgilileri uyarmamıza rağmen yargının da gerekli kararı vermesini bekliyoruz"*⁴

Görüldüğü gibi sözlerinde dizinin tarihi gerçekleri yanlış aksettirdiğini ifade ederek, dizinin yapımcıları ile yönetmenlerini kınayan dönemin Başbakan'ı Erdoğan, bu konuda yargıya çağrıda bulunmuş ve böylece diziye dair yürütülen tartışmaları başka bir zemine taşımıştır. Başbakan'ın *Muhteşem Yüzyıl*'a dair gündeme getirdiği ve eleştirdiği bir diğer unsur, *"tarihimizin savaşımlardan, entrikalardan, haremnden ibaretmiş gibi gösterilmesi"*dir⁵. Böylece bir kez daha söz konusu dizinin gerçekleri "yanlış" yansıttığına dikkati çekerek, bu konudaki tartışmalara dair tavrını net bir şekilde ortaya koymuştur.

Tarihi dizilerin hangi unsurları gözeterek çekilmesi ve yayınlanması gerektiği bağlamında *Muhteşem Yüzyıl*'a ilişkin takınılan bu tutum, AK Partili bakanlar ve milletvekilleri tarafından da desteklenmiş ve onların açıklamaları da medyada yer almıştır. Örneğin dönemin Kültür ve Turizm Bakanı Ertuğrul Günay'ın, *"Sayın Başbakan kurgu konusunda bence haklı bir öneri*

⁴ Bu sözleri konu alan ilgili haberler için bkz. "Başbakan 'dan O Diziye Sert Eleştiri' (www.haberturk.com.tr., 25 Kasım 2012), "Ecdadımız Muhteşem Yüzyıl 'daki Gibi Değil' (www.ihha.com.tr., 25 Kasım 2012), "Başbakan 'dan Muhteşem Yüzyıl'a Sert Eleştiri (www.stargazete.com.tr, 25 Kasım 2012), "Başbakan Erdoğan 'dan Muhteşem Yüzyıl Çıkışı" (www.setitimes.com, 3 Aralık 2012), 'Başbakan Erdoğan 'dan Muhteşem Yüzyıl'a Ağır Eleştiri' (hurriyet.com.tr, 25 Kasım 2012), "Başbakan, Muhteşem Yüzyıl Eleştirdi " (www.milatzetesi.com, 25 Kasım 2012), "Başbakan'dan Muhteşem Yüzyıl Tepkisi" (www.sabah.com.tr, 25 Kasım 2012), "Muhteşem Yüzyıl Erdoğan Tepkisiyle Gündemde (www.bbc.co.uk/turkce, 27 Kasım 2012), "Bizim Böyle Bir Ecdadımız Yok" (www.milliyet.com.tr, 26 Kasım 2012), "Bizim Öyle Ecdadımız Yok (www.aksam.com.tr, 26 Kasım 2012), "Erdoğan'dan Muhteşem Yüzyıl İçin Yargıya Çağrı (www.cumhuriyet.com.tr, 25 Kasım 2012), "Ecdadımız Muhteşem Yüzyıl'daki Gibi Değil" (www.haberturk.com, 25 Kasım 2012), "Muhteşem Yüzyıl'ı Kınıyorum" (www.hurriyet.com.tr., 26 Kasım 2012), "Muhteşem Yüzyıl'ı Eleştirdi " (www.radikal.com.tr., 26 Kasım 2012), "Muhteşem Yüzyıl'ı Topa Tuttu " (www.cnnturk.com.tr., 25 Kasım 2012), "Uyardık Ama Yargı.. " (www.gazetevatan.com, 25 Kasım 2012).

⁵ Bu konudaki ilgili haberler için bkz. "Başbakan 'dan İkinci Muhteşem Yüzyıl Çıkışı" (www.milliyet.com.tr, 6 Aralık 2012), "Başbakan 'dan Muhteşem Tepki" (iha.com.tr, 6 Aralık 2012), "Başbakan'dan Muhteşem Tepki" (www.sabah.com.tr, 6 Aralık 2012), "Tarihimiz Haremnden İbaret Değil" (www.yeniasir.com.tr, 6 Aralık 2012)

ortaya sürdü, Çünkü hayal ürünü değil, tarihimizin bir döneminden söz ediyoruz "⁶ ifadesi, Ulaştırma Bakam Binali Yıldırım'ın "Kanuni Sultan Süleyman'a atfedilen senaryoların, onun gerçek mücadelesi ile 'muhteşem unvanını aldığı o büyük işlerle asla ve asla bağdaştırılması mümkün değildir"⁷ sözleri ve AK Parti Genel Başkan Yardımcısı ve Karabük Milletvekili Mehmet Ali Şahin'in "Osmanlı tarihinin en önemli bir dönemiyle ilgili o dizinin gerçeklerden çok uzak olduğu kanaatindeyim"⁸ vurgusu önemlidir. Görüldüğü gibi, her iki bakan ve milletvekili de dizinin kurmaca niteliğinden ziyade, tarihi gerçekler üzerine inşa edilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Söz konusu açıklamaların yanı sıra AK Parti İstanbul Milletvekili Oktay Saral'ın, dizinin tarihsel gerçekleri yansıtmaması gerektiğini ima etmesi ve verdikleri kanun teklifinin yasalaştığı takdirde 2013'ün ilk aylarında yayından kalkacağını⁹ kaydetmiş olması, tartışmaların AK Parti cephesindeki boyutuna bir anlamda açıklık getirmiştir.

Bazı akademisyenlerin ve gazetecilerin de aynı kanaate sahip olduğu ve diziye dair benzer yaklaşımlarının olduğu görülmüştür. Örneğin Prof. Dr. Mehmet Ali Ünal, "Osmanlı tarihindeki şahsiyetler karikatürize edildiği"¹⁰ gerekçesiyle, Prof. Dr. Nihat Hatipoğlu "Tarihimiz anlatılırken gerçekten muhterem ve şanlı olan görüntülerine uygun olarak anlatılması arzu edildiği için"¹¹ eleştirilerini yöneltirken, araştırmacı-yazar Talha Uğurluel, "Kimse kimseyi aldatmasın bu bir dizi değil, belgesel"¹² ifadesiyle, Başbakan'ınkine paralel bir seyir izleyerek, dizinin belgesel olduğu iddialarını ortaya atmıştır. Yine aynı şekilde gazeteci Nevzat Bayhan da köşesinde bu konuyu ele almış ve " 'Harem ' odaklı dizi ve sinema filmlerinin konu edindikleri hayatın bir benzerinin gerçekten haremde geçtiğine kim şahit olmuştur" sözleriyle, *Muhteşem Yüzyıl'a* ilişkin bakış açısını ortaya koymuştur. Diğer taraftan uluslararası basının da tartışmalara dâhil olduğu görülmüştür. Bu konudaki bir haber, "Suudi gazetecilerden Erdoğan'a Dizi Desteği"¹³ başlığıyla verilmiş, haberin içeriğinde Suudi Arabistan 'da da yayınlanan dizinin Arapları kötü etkilediği vurgulanarak, "tarihi gerçekleri yansıtmayan" dizinin uluslararası arenada da olumsuz imajla anıldığına dikkat çekilmiştir.

Diziye yönelik tüm bu tartışmalara ilişkin önem arz eden husus ise, bu tip ürünleri yayınlayan medya kuruluşlarının kâr elde etme ve bununla bağlantılı olarak izleyiciyi etkileme kaygılarına değinilmemiş olmasıdır. Zira bu türlerin hazırlanma ve yayınlanma sürecinde bu faktörlerin etkisi oldukça büyüktür ve tarihi konular bu kaygılar nedeniyle popüler kültürün bir unsuru olarak "gerçekliği"nden uzaklaştırılarak televizyonlardaki yerlerini alabilmektedir.

⁶ "Muhteşem Polemik" (www.milliyet.com.tr, 27 Kasım 2012); "Ertuğrul Günay'ın Muhteşem Yüzyıl Yorumu. Başbakan Haklı " (T24.com, 26 Kasım 2012).

⁷ "Bakan Yıldırım'dan 'Muhteşem Yüzyıl' Yorumu (www.haber7.com, 28 Kasım 2012).

⁸ "Şahin'den Başbakan'a Destek"(www.iha.com.tr, 1 Aralık 2012).

⁹ "Muhteşem Dizisiyle İlgili Flash Açıklama" (www.haberturk.com, 7 Aralık 2012; "Muhteşem Yüzyıl'ın Yayından Kalkacağı Tarih" (www.haber7.com, 7 Aralık 2012).

¹⁰ "Başbakan'a Tarihçi Desteği" (www.sabah.com.tr, 27 Kasım 2012), "Erdoğan'ın Muhteşem Yüzyıl Eleştirisine Destek" (www.takvim.com.tr, 27 Kasım 2012).

¹¹ "Muhteşem Yüzyıl Tartışmaları" (www.sabah.com.tr, 7 Aralık 2012).

¹² "Muhteşem Yüzyıl Dizi Değil Belgesel (www.t24.com.tr, 23 Şubat 2013)

¹³ (www.sabah.com.tr, 5 Aralık 2012)

2.2. Dizinin Tarihi Gerçeklere Dayansa da Bir Kurgu/Kurmaca Olduğunu Savunanlar

Çalışma kapsamında incelenen haberlerde, dizinin tarihi bir dönemi ve tarihi kişileri konu etmekle birlikte bir kurgu/kurmaca olduğunu savunanların niceliksel ağırlığı şu şekildedir: Akademisyenlerin 33'ü (5 kez), sanatçıların %57'si (4 kez), ulusal basın temsilcilerinin %21'i (3 kez), RTÜK Başkanı ve üyelerinin %80'i (4 kez), Osmanoğlu ailesi üyelerinin %50'si (1 kez).

Bu bağlamda söz konusu tartışmalara ilişkin sanatçıların bakış açısının, dizinin kurgu olma niteliği üzerinde yoğunlaşarak, tarihsel gerçeklere bağlı kalmak ve yansıtmak gibi bir kaygısının olmadığını savunmaları yönünde olduğu görülmüştür. Sanatçılar bu konudaki tavırlarını ve düşüncelerini, “*Muhteşem Yüzyıl başlarken dizi yazıyor, belgesel değil. Tarihi gerçekleri açıp kitaplardan, belgesellerden takip etmek gerek. Ha böyle gündem coşacak yine, o arada bazı önemli davalar falan gözden kaçır, maddeler değişir Allah bilir. Muhteşem Taktik*”¹⁴, “*Muhteşem Yüzyıl belgesel değil, dizi. Bir dizinin böyle tartışılmaması gerekir*”¹⁵ sözleriyle dile getirmişlerdir.

Yine aynı şekilde bazı akademisyenler ve gazeteciler de Başbakan'ın bu konudaki düşüncelerine ve yaklaşımına eleştirel bir üslupla cevap vermişler ve “*Başbakan sanıyorum bunun bir kurgu olduğunu, dizi olduğunu, bir belgesel olmadığını unuttu*”¹⁶, “*Elbette dii ve anlattıkları tartışılabilir, tartışılmalıdır da. Ama bunun bir dizi ve kurmaca metin olduğunu unutmadan tartışmak gerekir*”¹⁷, “*Evet dizinin gerçeklerle alakası yok, zaten bu bir dizi belgesel de değil*”¹⁸, “*Bu bir dizi, belgesel değil ve dizinin gerekliliği birebir temsil etme iddiası olmamalı. Bu noktada dizi yapımcılarına bir serbestlik vermeleri gerekiyor*”¹⁹ gibi ifadeler kullanarak, dizinin belgesel olmadığını özellikle altını çizmişlerdir.

RÜTÜK Başkanı ve birçok üyesinin de benzer bir kanıya sahip olduğuna ilişkin ifadeler dikkati çekerken, yukarıdaki açıklamalardan farklı olarak bu kişiler, yayıncıların toplumun değer yargılarına, kutsallarına saygı ile bakmaları gerektiğini vurgulamışlardır. Bununla birlikte söz konusu açıklamalarda önem taşıyan unsur, diziye dair “*vatandaşın algısını alt üst edecek bir drama tasarımı*”²⁰ nitelendirilmesinin yapılarak, Başbakan ve bu düşüncüyü paylaşan diğer aktörlere benzer bir üslup ve yaklaşım sergilenmiş olmasıdır.

2.3. Gündem Değiştirmek İçin Dizi Üzerinden Siyaset Yapıldığını Savunanlar

Çalışmada incelenen haberlerde ve köşe yazılarında, *Muhteşem Yüzyıl* tartışmalarının gündem değiştirmek için dizinin öne çıkartıldığını ve onun üzerinden politika yürütüldüğünü iddia edenlerin niceliksel dağılımı şöyledir: Muhalefet partileri %29 (4 kez), akademisyenler %20 (3 kez), sanatçıların %14 (1 kez).

Örneğin, dönemin muhalefet partilerinden MHP'nin *Muhteşem Yüzyıl* tartışmalarında altıncı çizdiği iki önemli temadan biri, hükümetin gündem değiştirmek maksadıyla diziyi öne

¹⁴ “Başbakan 'a Sert Eleştiri ” (www.gazetevatan.com.tr, 27 Kasım 2012)

¹⁵ “Muhteşem Yüzyıl Dizi Değil, Belgesel (www.hurriyet.com.tr, 1 Aralık 2012)

¹⁶ “Muhteşem Polemik” (ww. milliyet.com.tr, 27 Aralık 2012)

¹⁷ “Hangisi Gerçek” (Doğan Hızlan, www. hurriyet.com.tr, 30 Aralık 2012)

¹⁸ “Başbakan Muhteşem Yüzyıl İçin Çok Geç Kaldı” (İlber Ortaylı, .www.cumhuriyet.com.tr., 26 Kasım 2012).

¹⁹ “Sulatan Süleyman'ı Nasıl Bilirsiniz?” (Esra Danacıoğlu, www. radikal.com.tr., 27 Kasım 2012).

²⁰ “Muhteşem Yüzyıl'ı Gündeme Alma Talebi Yok” (www.hurriyet.com.tr, 4 Aralık 2012).

çıkartmış olmasıdır. Nitekim MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli’nin bu konudaki açıklamaları şu şekildedir:

“Sayın Başbakan kendisinin bir gizli gündemi var. Bunları belli bir takdimle uygulamaya çalışıyor. İşaretlerini mutlaka yurt dışı seyahatleri sırasında ve gittiği ülkede veya beraber götürdüğü basın mensuplarıyla uçakta açıklıyor. Ama, bu gizli gündemin uygulama aşamasına gelir, bir başka gündem oluşturuyor. Bu sanal gündem de bazen dizi, bazen de başka bir şey oluyor. Sayın Başbakan Muhteşem diziyi seyredecek kadar vakti varsa, bu kadar yoğun işleri kim yapıyor diye sorarım...Başbakan’ın bu müdahalesinden sonra reytingler şimdi nereye turmandı. Bunu merak ediyoruz, inceleyin bakalım”²¹

Görüldüğü gibi bu sözlerinde Bahçeli, Başbakan’ın diziyi birebir izlemediğini ima ederek, Başbakan’a bir başka iddia yönelmektedir. Vurgulanan bir diğer unsur da getirilen olumsuz eleştirilerin dizinin reytingini olumlu anlamda etkilediğidir. Ancak bu noktada dikkati çeken unsur, Bahçeli’nin dizide tarihi gerçekler yansıtılırken nasıl bir tavır takınılması gerektiğine yönelik görüş beyan etmemesi ve bu tartışmaların dizinin reytinglerini arttırdığını öne çıkartmasıdır. Reytinge yapılan bu vurgu ise, Bahçeli’nin esasında bu tip dizilerin tarihi gerçekleri “çarpıtmadan” aktarması gerektiği düşüncesi benimsemiş olabileceğini akla getirmektedir. Nitekim söz konusu vurguyu içeren sözler incelendiğinde, yapılan vurgunun bu yönde olduğu farkedilebilmektedir. Tıpkı Bahçeli gibi, MHP’li bazı milletvekilleri de dizinin bu kadar yoğun şekilde tartışma maddesi haline getirilmesinin arkasında yatan nedenin gündem değiştirmek olduğunu telaffuz etmişlerdir²². Bu açıklamalara koşut olarak bazı akademisyen ve sanatçıların da aynı kanaate sahip oldukları ve benzer açıklamalar yaptıkları görülmüştür²³.

2.4. Demokrasi Karşıtı Politika Uygulandığını Savunanlar

İncelenen haberlerde, *Muhteşem Yüzyıl* tartışmaları bağlamında, hükümetin hem genel politikasının hem de medya dünyası üzerindeki politikasının, demokrasiyle bağdaşmadığını savunanların niceliksel oranı şu şekildedir: Muhalefet partilerinin %64’ü (9 kez), akademisyenlerin %7 ‘si (1 kez), sanatçıların %29’u (2 kez), ulusal basın temsilcilerinin %50’sinin, uluslararası basın temsilcilerinin %67 ‘si (2 kez), RTÜK Başkanı ve üyelerinin %20’si, hukukçuların %100’ü (1 kez).

Görüldüğü gibi, bu kategoride hükümete yöneltilen suçlamaların önemli bir kısmı muhalefet partileri tarafından yapılmıştır. Böylece muhalefet partileri, *Muhteşem Yüzyıl* tartışmaları dolayısıyla iktidarın yönetim anlayışına yönelik siyaset odaklı tartışmaları da öne çıkartmışlardır. Örneğin MHP Grup Başkanvekili Oktay Vural, Başbakan’ın diziyi gündeme getirmesinin arkasında yatan nedenin başkanlık tartışmaları olduğunu iddia etmiş ve bir başka suçlama içeren , *"Başbakan kontrolsüz bir güç, kendisini denetlemeven bir sistem istiyor. Fetvalarla devlet yönetmek istiyor. İstediyimi asayım, istediğimi keseyim kimse beni denetlemesin istiyor"*²⁴ ifadelerini kullanmıştır.

²¹ “Bahçeli’den Muhteşem Yüzyıl Açıklaması”, (www.aberler.com, 13 Aralık 2012).

²² "Siyasette Muhteşem Tartışma" (www.radikal.com.tr, 26 Kasım 2012), "MHP'li Halaçoğlu 'ndan Muhteşem Yüzyılı Tepkisi: 3 Yıldır Neredeydiniz? " (www.haberler.com, 1 Aralık 2012), "Muhteşem Yüzyıl Dizisinin Tarihle, Kanunla Alakası Yok" (www.haberturk.com, 4 Aralık 2012).

²³ “Muhteşem Polemik” (www.milliyet.com.tr, 27 Kasım 2012); "Muhteşem Tartışma" (www.mynet.com, 27 Kasım 2012).

²⁴ “MHP'li Vural'dan Muhteşem Yüzyıl İddiası” (www.hurriyet.com.tr, 1 Aralık 2012).

Bu bağlamda medya üzerinde baskı uygulandığı yönündeki iddiaların da önemli oranda olduğu görülmüştür. Örneğin CHP yaptığı bir basın açıklamasıyla, Başbakan’a yönelttiği bazı soruları TBMM’ye önerge olarak iletmiştir. Buna göre önergede, "*Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda, Başbakan'ın görevleri arasında Dizi senaryolarını denetlemek' gibi bir lamm var mıdır? ...Başbakanlık mesaisinin yoğunluğu düşünüldüğünde yayınlanan bütün TV dizilerini izlemeniz mümkün olmadığına göre, dizilerin takibi ve senaristlerin, yönetmenlerin, patronların kınanması-uyarılması için özel ekip mi kurdunuz?*"²⁵ gibi sorular yöneltilerek, bu yöndeki iddialar ortaya konulmuştur. Yine aynı minvalde, CHP Grup Başkanvekili Hamza Çebi "*Demokrasilerde başbakanlar, gücü elinde tutanlar, sanat eserlerinde TV dizilerine karşı yasaklayıcı bir tutum içine girmemelidir*"²⁶ diyerek, iktidarı bir anlamda "anti-demokratik" ve "yasakçı" olmakla itham etmiştir. CHP Genel Başkan Yardımcısı Erdoğan Toprak'ın ise, Başbakan'ın *Muhteşem Yüzyıl* için kanal yönetimini kınamasını ve savcılarını göreve çağırmasını "*vahim, otoriter ve sağlıksız bir yaklaşım*"²⁷ olarak nitelendirdiği görülmüştür.

Medya mensuplarının bir kısmı da tartışmayı medya ve demokrasi ilişkisi bağlamında değerlendirerek, bu yönüyle ele almışlardır. Örneğin Sedat Ergin "*Muhteşem Yüzyıl'dan Türkiye'nin 'Yumuşak Gücü'ne* başlıklı yazısında, "*ilerleyen dönemlerde dizinin bir demokrasi kriteri olarak karşımıza çıkacağını*" ifade etmiştir²⁸. "*Erdoğan'a Muhteşem Yüzyıl Sorusu Sorulmadı*" başlıklı haberde ise Başbakan'ın katıldığı bir canlı yayında dönemin en popüler tartışmalarından biri olan *Muhteşem Yüzyıl'a* ilişkin bir tek soru sorulmadığı ifade edilmiştir. Böylece bir taraftan demokratik sistemlerde basına yüklenen 4. güç işlevini yerine getirmediğine yönelik imalar yapılırken, bir taraftan da böyle bir tavır gösteren medya mensuplarına dolaylı olarak eleştirel bir üslup geliştirilmiştir.

Dizi hakkındaki tartışmalara müdahil olan sanatçıların da demokrasi olgusu üzerinden yorum yaptıkları görülmüştür²⁹. Yine aynı şekilde hukukçular da söz konusu tartışmayı demokrasi bağlamında ele almışlardır³⁰.

Muhteşem Yüzyıl üzerinden tarihi dizilerin nasıl bir olay örgüsü dâhilinde yansıtılması gerektiği tartışmalarına, bu şekilde dâhil olan söz konusu aktörlerin yorumlarında, medyanın ekonomik ve ideolojik özelliklerinin ve tüm bunların izleyicide nasıl bir etkiye sebebiyet verebileceğini gündeme getirmediikleri görülmüştür.

²⁵ "Muhteşem Yüzyıl, Erdoğan 'ın Tepkisiyle Gündemde" (www.bbc.co.uk/turkce 27 Kasım 2012); "CHP 'li Oran 'dan Başbakan 'a 'Muhteşem' Sorular" (www.haberler.com, 26 Kasım 2012).

²⁶ "CHP'li Vekillerden Muhteşem Yorumlar " (www.internethaber.com, 26 Kasım 2012).

²⁷ "Siyasette 'Muhteşem Tartışma ' " (www.radikal.com.tr. , 26 Kasım)

²⁸ "Siyasette 'Muhteşem Tartışma ' " (www.radikal.com.tr. , 26 Kasım)

²⁹ www.radikal.com.tr, 27 Kasım 2012; www.habermolasi.com., 17 Ocak 2012.

³⁰ www.radikal.com., 20 Aralık 2012.

SONUÇ

Medyanın sunduğu tarih temalı anlatı türlerindeki kurgusal yapının, içinde bulunduğu toplumun değer yargıları, kültürü, inançları ve tarihsel gerçeklik olgusuna tezat oluşturmayan bir yapı sergilemesi beklenmektedir. Ancak burada göz önünde bulundurulması gereken husus, medyanın genel yapısı içinde verilen bu türlerin hem kurgusal nitelik taşımalarının neticesinde ortaya çıkan özellikleri hem de belli bir süzgeçten geçerek, diğer bir deyişle medyanın yapısal özelliklerinden kaynaklanan bir süreç sonucunda okuyucuya/izleyiciye ulaştığıdır. Nitekim medya tarafından gönderilen hiçbir ileti salt gerçekliğe dayanmamakta, belirli süzgeçlerden geçirilerek hedef kitlesine ulaştırılmaktadır. Burada devreye medya organlarının ekonomik ve ideolojik bir çerçevede oluşturdukları yayın politikaları girmektedir. Her medya organı kendi yayın politikasına göre gerçeği yeniden üretmekte ve metinlerini/yayınlarını kamuoyuna kendi görüşleri perspektifinde ikna etmek ve yönlendirmek üzere hazırlamaktadır (Şeker&Şimsek, 2011: 498).

Muhteşem Yüzyıl dizisi üzerinden tarihi dizilerin kurmacaya mı? gerçeği mi? dayanarak çekilmesi gerektiği yönündeki görüşlerin; hangi unsurlar bağlamında ve hangi yönlerinin ele alındığının incelendiği bu çalışmada, konuya müdahil olan aktörlerin farklı temalar ve yaklaşımlar üzerinden konuyu ele aldıkları görülmüştür. Nitekim çalışmada incelenen dönemin siyasal iktidarını oluşturan aktörlerin ve bazı akademisyenlerin bu tip dizilerin tarihi gerçeklerden sapmadan çekilmesi ve yayınlanması gerektiği görüşünü benimsedikleri belirlenmiştir. Bazı akademisyenler, medya mensupları ve sanatçılar ise, bu tip dizilerin kurmaca/kurgu özelliğini öne çıkartarak, tartışmaya bu yönde bir tavır takınarak dâhil olmuşlardır. Dönemin muhalefet partileri ise çalışmanın ana konusunu oluşturan sorunsalı daha çok güncel siyasetin bir meselesi olarak ele almışlardır. Bazı sanatçılar, akademisyenler ve hukukçular ise yine benzer bir yaklaşımla, demokrasi kavramından hareketle bu konudaki görüşlerini ifade etmişlerdir.

KAYNAKLAR

- Aktekin, S. ve Çoban, Z. (2012). “Tarih Derslerinde Tarihi film ve Dizilerinin Kullanımına İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri: Trabzon örneği”, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 7(13), 141-160
- Bilis, E.A. (2013). “Popüler Televizyon Dizilerinden Muhteşem Yüzyıl Dizisi Örneğinde Tarihin Yapısökümü”, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, II (45), 19-38
- Bostancı, N.. (2010). “Kitle İletişim Araçlarının Muhayyel Dünyası”, *Siyaset, Sosyal Politika Dergisi*, 15, 8-16.
- Çencen, N. Ve Şimşek, A. (2015). “Usta tarihçilerin bakış açısı ile “Diriliş Dizisi”. *International Journal of Human Sciences*, 12(2), 1377-1396.
- Çelenk, S. (2005). Televizyon, Temsil, Kültür. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Erdemir-Göze, F. (2015). Televizyon İmgesine Sinema Perdesinden Bakmak. Ankara: Nobel Kitabevi.
- Erdemir-Göze, F. (2018). “Sinema – Gerçeklik İlişkisini Tarihi Filmler Ekseninde Tartışmak”, *Turkish Studies*, 13 (3), 299-314.
- Ferro, M. (1995). Sinema ve Tarih. (çev. T. Ilgaz ve H. Tufan), İstanbul: Kesit Yayıncılık.

- Işık, G. (2017). “Vatanım Sensin Dizisi Ve Hafızalarda Canlanan Bayrak Olayı”, *Erciyes İletişim Dergisi*, 5 (2), 182-194.
- İnce-Başaran, G. (2010). ‘Medya ve Toplumsal Hafıza’, *Kültür ve İletişim*, 13(1), 9-29.
- Kalçık, Cansu. (2019). “Tarihi Dizilerle Yaşam Boyu Öğrenme Algısının Televizyon İzlenme Durumuna Göre İncelenmesi”, *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1), 113-134.
- Kırtepe, Selçuk. (2014). Televizyon Dizilerinin Toplum Üzerindeki Etkileri Sosyo-Kültürel Bir Çözümleme (Erzurum Örneği), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Küçükdoğan, R. (2009). “Televizyon Eğlendirir mi? Yoksa”, *Televizyon ve...*, (ed. Bülent Küçükdoğan), Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Mutlu, E.,(2005). Globelleşme, Popüler Kültür ve Medya. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Mutlu, E. (2008). Televizyonu Anlamak. Ankara: Ayraç Yayınları.
- Öztaş, S., Anıl, N.K., Kılıç, B. (2013). “Tarihî Film Veya Tarihî Dizilerin Tarihe İlgiyi Artırmada Etkisine İlişkin Myo Öğrencilerinin Görüşleri”, *Electronic Journal of Vocational Colleges*, UMYOS Özel Sayı, 107-119.
- Özön, N. (1982). 100 Soruda Sinema Sanatı. Ankara: Gerçek Yayınevi.
- Poyraz, B. (2002). Haber ve Haber Programlarında İdeoloji ve Gerçeklik, Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Türk, S. (TARİHSİZ). Tarihi Film ve Dizilerdeki Gerçeklik, <http://www.belgeler.com/blg/33xh/tarihi-film-ve-dizilerdeki-gerceklik>.